

AKADEMIN FÖR UTBILDNING OCH EKONOMI
Avdelningen för utbildningsvetenskap

Barns delaktighet i högläsningen i förskolan

En intervjustudie avseende barns delaktighet i högläsningen genom ett förskollärarperspektiv

Emma Adén

2016

Examensarbete, Grundnivå (yrkesexamen), 15 hp
Didaktik
Förskolläraryrket

Handledare: Annie Hammarberg
Examinator: Kerstin Bäckman

Adén, E. (2016). *Barns delaktighet i högläsningen i förskolan: En intervjustudie avseende barns delaktighet i högläsningen genom ett förskollärarperspektiv*. Examensarbete i didaktik. Förskolläraryrket. Akademin för utbildning och ekonomi. Högskolan i Gävle.

Sammanfattning

Syftet med denna studie är att genom sex intervjuer med förskollärare från olika förskolor med olika förutsättningar, undersöka hur förskollärarna upplever att barnen får vara delaktiga och ha inflytande i högläsningen. Resultatet visar att de flesta förskollärare använder sig av liknande metoder för att ge barnen delaktighet och inflytande i högläsningen. Dessa metoder kan vara att låta barnen vara med och välja böcker, att samtala med barnen kring den lästa boken samt att utgå från barnens intressen när man väljer böcker till avdelningen. Resultatet visade även att det finns hinder för barnens delaktighet i läsningen. Dessa hinder kan vara att en del barn tappar koncentrationen på boken om läsningen blir avbruten för frågor eller andra kommentarer. Ett annat hinder kan även vara den tidsbrist som vissa förskollärare känner finns för den spontana högläsningen. Genom denna studie framkom hur förskollärarna upplever att de arbetar med delaktighet och inflytande i högläsningen samt att de upplever att barnen själva gör sig delaktiga i högläsningen genom att till exempel ställa frågor angående boken under läsningen.

Nyckelord: Delaktighet, Förskola, Högläsning, Inflytande, Språk

Innehåll

Inledning	1
Styrdokument i förskolan	1
Litteraturbakgrund	3
Delaktighet och inflytande – en introduktion av begreppen	3
Delaktighet och inflytande i förskolans verksamhet	3
Högläsningens inverkan på barnen	5
Sammanfattning	6
Tidigare forskning	7
Böckers betydelse för barns språkliga utveckling	7
Delaktighet och inflytande i förskolan	8
Sammanfattning av tidigare forskning	9
Syfte	10
Metod	11
Intervjuer	11
Urval	11
Genomförande	12
Bearbetning av empiri	13
Resultat	14
Valet av litteratur på förskolorna	14
Varför högläsningen är viktig och vad barnen lär sig – enligt förskollärarna	15
Barnens delaktighet i högläsningen	15
Diskussion	18
Reflektion över metod	18
Möjligheter och hinder vid valet av litteratur	18
Möjligheter och hinder till delaktighet och inflytande i högläsningen	19
Didaktiska implikationer av barns delaktighet och inflytande i högläsningen	20
Slutsats	21
Förslag till vidare forskning	22
Referenslista	23
Bilagor	25

Inledning

Ett område som värderas väldigt högt i det svenska samhället idag är demokrati, detta försöker vi förmedla till våra barn redan i tidig ålder. I förskolans läroplan (2016) det att verksamheten ska bedrivas i demokratiska former och därigenom lägga grunden till ett växande ansvar och intresse hos barnen för att de på sikt aktivt ska delta i samhällslivet. Demokratifrågan är alltså en del av det uppdrag som förskolan har att förhålla sig till. Ribaeus (2014) menar att begreppen delaktighet och inflytande är viktiga aspekter av demokratibegreppet. Dessa begrepp handlar om att tillsammans med andra kunna fatta beslut som påverkar både nu och i framtiden (Ribaeus, 2014). Enligt Ribaeus (2014) ska barnen få en möjlighet till inflytande genom den rätt de har att bli lyssnade på. Det blir då upp till förskollärarna att se till att det finns tillfällen där varje barn i förskolan får föra fram sina åsikter och tankar. Fokus i detta arbete kommer att vara delaktighet och hur delaktigheten tydliggörs i högläsningen på förskolan. Högläsningen på förskolorna har förändrats från att vara enbart en lustfylld stund för barnen till att vara ett tillfälle som utvecklar deras kunskaper, framför allt av språket. Mycket forskning visar på effekterna av den språkliga utvecklingen genom högläsning för barnen. Dominkovic, Eriksson och Fellenius (2006) menar att barnen får en större ordkunskap genom högläsningens gemensamma språkupplevelse. Genom att som vuxen samtala kring ord i boken tillsammans med barnen, gör att barnen får ett medvetet förhållningssätt till orden. Barnen får genom det en förståelse för orden och dess betydelse (ibid). Enligt Damber, Nilsson och Ohlsson (2013) är det när man låter barnen vara delaktiga i samtal och efterarbete kring boken som barnens läs- och skrivförmåga utvecklas som mest.

I tidigare forskning inom ämnet framgår det att högläsning påverkar barnens språkiga utveckling, samt att barn genom samtal kring litteraturen får ytterligare en ökad förståelse (Damber, Nilsson & Ohlsson, 2013; Dominkovic, Eriksson & Fellenius 2006; Edwards, 2008). Intentionen med detta arbete är att bidra med kunskap kring hur barnen är delaktiga i den högläsning som sker. Jag upplever att det finns en avsaknad av forskning om barns delaktighet i högläsning, då den mesta forskningen riktar in sig på att delaktigheten i högläsningen behövs för ökad språkutveckling hos barnen, men inte hur den sker i högläsningstunden.

Styrdokument i förskolan

I förskolan finns det olika dokument som beskriver vilka riktlinjer samt uppdrag som förskolan har att förhålla sig till samt vad de ska sträva efter.

Förskolans läroplan (2016) är det dokument där det beskrivs vilket uppdrag som förskolan har med sin verksamhet samt vad de ska sträva efter att uppnå. I läroplanen värderas barns inflytande så högt att det givits en egen rubrik "*Barns inflytande*". Under denna rubrik kan läsas att det är i förskolan som grunden till demokrati läggs.

Förskolan har som ansvar att sträva efter att varje barn ska få möjlighet att uttrycka sina tankar och åsikter och på så sätt få chans att påverka. Förskolan ska även ansvara för att barnen utvecklar en förståelse för demokrati samt att de genom att få ta del av olika former av beslutsfattande ska kunna handla efter demokratiska principer. Arbetslaget ska se till att varje barn utvecklar sin egen

förmåga att utöva inflytande i förskolan samt att det inte ska vara någon skillnad på inflytandet mellan könen (Skolverket, 2016, s 12).

Även i Skollagen (2010) framgår det att barnen både i förskolan och inom skolverksamheten ska ges inflytande över verksamheten. Hur formen för barnens inflytande ser ut ska anpassas efter deras ålder men barnens arbete med inflytandefrågor ska alltid stödjas och underlättas (Skollagen, 2010). I förskolans läroplan (Skolverket 2016) är det tydligt att utforskande nyfikenhet och lusten att lära ska utgöra grunden som den pedagogiska verksamheten vilar på. Detta ska utgå från barnen och deras erfarenheter, intressen, behov, samt åsikter. För att kunna uppfylla detta som förskollärare är det viktigt att man låter barnen vara delaktiga och ha inflytande över verksamheten. Det är först då som man märker vad barnen själva intresserar sig av samt vill lära sig mer om.

I förskolans läroplan (2016) finns det även en del som handlar om språket. Där uttrycks att förskolan ska lägga stor vikt vid att stimulera varje barns språkutveckling och ta till vara på barnens nyfikenhet och intresse för den skriftspråkliga världen. Man kan läsa i förskolans läroplan att förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar intresse för skriftspråk samt förståelse för symboler och deras kommunikativa funktioner. Vidare kan man även läsa att förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar intresse för bilder, texter och olika medier samt sin förmåga att använda sig av, tolka och samtala om dessa. För att kunna uppnå detta har förskolläraren fått i uppdrag att ansvara för att arbetet i barngruppen genomförs så att barnen stimuleras och utmanas i sin språk- och kommunikationsutveckling (Skolverket, 2016).

Ett annat dokument som tar upp barns delaktighet och inflytande är FN:s barnkonvention (Unicef, 2009). Barnkonventionen är en konvention som 1989 antogs av FN:s generalförsamling och som handlar om olika mänskliga rättigheter för barn. Det är ett internationellt avtal som är rättsligt bindande för de som anslutit sig till detta. De länder som valt att ansluta sig till denna konvention har alltså beslutat sig för att göra sitt yttersta för att barnens rättigheter ska respekteras. Konventionen består av 54 olika artiklar som alla på olika vis behandlar barns rättigheter samt delaktighet och inflytande. Barnkonventionen har fyra grundläggande principer, som man ska tänka lite extra på. Dessa är; att alla barn har samma rättigheter och lika värde (artikel 2), att barnets bästa ska beaktas vid alla beslut (artikel 3), att alla barn har rätt till liv och utveckling (artikel 6) samt att alla barn har rätt att säga sin mening och få den respekterad (artikel 12) (Unicef, 2009).

Litteraturbakgrund

I det avsnitt som följer nedan kommer litteratur avseende delaktighet, inflytande och högläsning att tas upp. Utbudet av litteratur som innehåller delaktighet i högläsningen är litet. Detta har gjort att den litteratur som jag utgår ifrån beskriver på vilket sätt delaktighet och inflytande används inom förskolans verksamhet samt vilken inverkan som högläsning kan ha på barnen. Till att börja med ges även en introduktion av begreppen delaktighet och inflytande samt vad som uttrycks i förskolans styrdokument avseende delaktighet och inflytande samt högläsning.

Delaktighet och inflytande – en introduktion av begreppen

Begreppen delaktighet och inflytande är begrepp som kan tolkas och förstås på många olika sätt. Tittar man i den svenska akademins ordlista (2016) beskrivs delaktighet som ”ha del i” och ”inblandad i”, och inflytande som ”möjlighet att påverka”. Dessa begrepp hänger dock ofta ihop och ibland kan dessa två begrepp ses som synonymer istället för två skilda begrepp (Arnér, 2009). I detta stycke beskrivs de två begreppen separat med olika innebörd. I förskolan finns det ofta en uppfattning om att begreppen delaktighet och inflytande handlar om att barnen ska få vara med och bestämma samt ta beslut. Det är alltså knutet till att barnen ska få välja (Johannesen & Sandvik, 2012). Att det har blivit så menar Johannesen och Sandvik kan bero på att begreppen delaktighet och inflytande ofta kopplas ihop med ett annat stort begrepp, demokrati. Delaktighet och inflytande handlar dock inte enbart om att få vara med och bestämma. Det handlar om att alla får vara en del av en gemenskap och samspele med andra människor vilka man måste visa respekt och inkludera, även om åsikter och inställning skiljer åt (Johannesen & Sandvik, 2012).

En annan författare som tolkar begreppen delaktighet och inflytande är Arnér (2009). Hon tolkar begreppet inflytande som att det handlar om att barn ska ges möjlighet att på ett påtagligt sätt kunna påverka sin tillvaro på förskolan. Detta innebär att förskollärarna måste vara uppmärksamma på barnens erfarenheter, initiativ och idéer. Begreppet delaktighet tolkar Arnér (2009) som att ta del av något som andra redan bestämt. Med det menar författaren att det är mer vanligt att barnen får vara delaktiga i vardagen på förskolan, än att de har inflytande över verksamheten. I förskolan är det vuxna som har makt och de kan genom det avgöra om barnens röster ska respekteras eller inte (Arnér, 2009).

Delaktighet och inflytande i förskolans verksamhet

Barn i förskolan får ofta inflytande genom valmöjligheter som de får av den vuxne. Det kan exempelvis vara val som vilken frukt man vill ha vid fruktstunden, vilken bok som ska läsas vid lässtunden samt om barnen önskar smörgås efter lunchen eller inte. Genom att uppmuntra barnens egna initiativ samt att samtala och diskutera med dem, kan barnen få större chans att påverka innehållet i verksamheten på förskolan (Westlund, 2010). Åberg och Lenz Taguchi (2005) menar att skapa en förskola som bygger på demokrati och delaktighet inte handlar om att alla får göra som de vill, utan om att ge utrymme för att tänka fritt och respektera alla olika åsikter. Som förskollärare måste man se till att ge barnen möjlighet att uttrycka sina åsikter, annars har de ingen chans att påverka. Det är alltså viktigt att man som förskollärare

skapar utrymmen i förskolan där barnen har möjlighet att samtala och diskutera med varandra och där barnen känner att de kan dela med sig av sina tankar och åsikter (Åberg & Lenz Taguchi, 2005). Johannesen och Sandvik (2012) menar att delaktighet och inflytande är pågående lärprocesser i vardagen där vuxna lär tillsammans med barnen genom att de lyssnar på barnens tankar och intressen och skapar en verksamhet utifrån detta, även om det innebär att de vuxna måste våga finna sig i att det kan vara okänt och ovisst.

Att låta barnen göra små val i sin vardag i förskolan är ett sätt att göra barnen medvetna om att det finns val att göra, vilket senare kan leda till ett intresse för att få påverka i allt större utsträckning (Westlund, 2010). Att som förskollärare sätta upp ramar inom vilka barnen får vara med att påverka, genom små valmöjligheter, innebär alltså att barnen förbereds på de större val som kommer att komma längre fram i livet. Ju mer inflytande förskollärare ger barnen, desto större ansvar förväntas barn ta, då detta hänger ihop. Förskolan har en viktig roll i att förmedla detta till barnen samt förbereda och leda dem i det demokratiska samhälle vi lever i. Då dessa demokratiska värden värderas som väldigt viktiga i samhället är det vid stor vikt att dessa förs vidare till barnen som växer upp. Förskolan får i och med det ett viktigt uppdrag i att väcka nyfikenhet och intresse för ett framtida deltagande i samhället (Westlund, 2010).

Westlund (2010) menar att när man arbetar med barns inflytande är det av grundläggande vikt att barnen själva får känna sig delaktiga för att stärka deras känsla av möjlighet till inflytande. Barnen bör alltså få vara med och påverka sådant som de själva upplever är viktigt och relevant. Det är även när förskollärare verkligen lyssnar och tar till sig barnens tankar och ger barnen möjlighet att tillsammans med en vuxen få ta ansvar för dessa, som barnen ges möjlighet att vara delaktiga och påverka sin vardag på förskolan (Åberg & Lenz Taguchi, 2005). Att utveckla delaktighet innebär inte att man som vuxen säger ifrån sig ansvaret, utan att man bjuder in barnen att tillsammans med den vuxne få ta ansvar (ibid). Hur mycket inflytande man ger barnen bör anpassas till den ålder barnet befinner sig i. Ökat inflytande leder till ökat ansvar. Westlund (2010) lyfter fram forskaren Sommer (2005) som varnar för att detta kan göra så att barnen får för mycket ansvar för sin egen utveckling. Det händer att förskollärare tar avstånd från att arbeta med barns inflytande på förskolan, då det upplevs som att förskollärarna själva inte längre ska vara de som bestämmer, utan barnen. Det är dock alltid förskollärarna som bestämmer ramarna som barnen på förskolan får förhålla sig till (Westlund, 2010). Johannesen och Sandvik (2012) hävdar dock att förskollärare måste våga släppa kontrollen för att barnen ska ges möjlighet att vara delaktiga och få inflytande. Förskollärarna måste ta in det som barnet förmedlar med verbala och kroppsliga uttryck samt tillsammans med barnet våga vara i processer där man inte vet hur de kommer att bli i förväg. Författarna poängterar dock att släppa kontrollen inte är samma sak som att släppa det ansvar som förskollärare har över barnen på förskolan (Johannesen & Sandvik, 2012).

Åberg och Lenz Taguchi (2005) hävdar att demokrati inte är något som vi kan lära barnen, demokrati är något som vi lever och bygger tillsammans med barnen i en ständigt pågående process. Ett sätt där barnen får öva på demokrati och göra barnen delaktiga enligt Åberg och Lenz Taguchi är att använda de olikheter som finns i barngruppen. De menar att det är nästan omöjligt att få alla barn att intresserade och nyfikna på precis samma saker, då alla har olika

intressen. Att då istället lyfta fram dessa olika intressen gör att barnen får känna sig viktiga och delaktiga i verksamhet (ibid).

Högläsningens inverkan på barnen

Lindö (2005) menar att högläsning fångar alla människor. Både liten som stor dras med i berättelser som läses högt och lyssnar hängivet för att inte missa något. Det går inte att ta miste på att högläsningen har en fängslande kraft, framför allt hos barn, de älskar när man läser för dem. Att läsa högt för barnen har inte bara en faktor av att vara en mysig stund. Fox (2001) menar att högläsning även är undervisning.

Att läsa högt handlar om att få och lära sig ha gemenskap med andra, utveckla ordförrådet, utveckla kreativiteten och skapande förmågan samt förstå skriftspråket. Högläsningen är en väg in till skriftspråket för barnen. Genom att de får höra berättelser läsas högt för dem, får de en förståelse för hur det skriftliga språket låter och används. På detta sätt blir det enklare för barnen att förstå hur skriftspråket är utformat (Fox, 2001). Körling (2012) hävdar att det är skillnad på den högläsande rösten, då man talar ”skriftligt”, och den talande rösten och att lyssnaren genom högläsningen ges en muntlig ingång i skriftspråket. När man läser högt för barnen är det även viktigt att de tillåts vara delaktiga genom samtal kring det man läser. För inte barnen delta i något efterarbete påverkas inte språkutvecklingen på samma sätt då det inte sker någon större utveckling av barnens läs- och skrivförmåga (Damber, Nilsson & Ohlsson, 2013). Utifrån detta kan man alltså konstatera att högläsning inte enbart är till för att vara en mysig stund, även om det såklart också måste få vara det ibland, genom högläsningen lär sig barn otroligt mycket som de kommer att ha nytta av resten av livet, framför allt kring det skriftliga språket.

I många förskolor finns högläsningen med i form av läsvila. I de allra flesta förskolor är läsvidan en rutin som sker vid samma tidpunkt varje dag. Läsvila utspelar sig väldigt ofta efter det att barnen har ätit lunch och är till för de barn som inte sover. Syftet med läsvidan är att barnen ska få ett tillfälle där de kan lugna ner sig och få just en stunds vila. Under läsvidan kan barnen få vara delaktiga och ha inflytande över vilken bok som ska läsas, men boken varken bearbetas eller reflekteras under eller efter läsningen, utan används enbart som ett lugnande medel på många förskolor. Edwards (2008) menar att det spelar roll när på dagen man väljer att läsa högt för barnen. Det traditionella är just att ha en läsvila efter lunchen innan leken drar igång igen. Är meningen med högläsningen dock att den ska skapa frågor och tankar hos barnen som stimulerar till samtal, behöver barnen snarare vara pigga samt kunna fokusera och lyssna aktivt på det man läser (Edwards, 2008). Det gäller alltså att tänka över vad man vill få ut av högläsningen och utifrån det bestämma när man vill ha den. Klockslaget när man utför läsningen är inte det viktiga, utan det är att hitta ett tillfälle när man får ut det man vill av den (Edwards, 2008). Barnen tar inte skada av högläsningen och de allra flesta barn fångas av den. Om möjligheten finns kan det läsas högt för barnen flera gånger varje dag, både under läsvidan så att de får en lugn stund, men även under till exempel samlingen för att kunna få reflekterande samtal tillsammans med barnen utifrån boken (ibid).

Ett arbetssätt som många förskolor använder sig av, är att ha ett övergripande tema i förskolan eller en specifik avdelning. Hur länge temaarbetet sträcker sig över tid beror på hur stort man

vill göra det. Det kan vara några veckor, en termin eller ett helt läsår. Temat kan utgå från en bok eller så är boken en del av ett tema (Pramling, Carlsson & Klerfelt, 1993; Damber, Nilsson & Ohlsson, 2013). I båda fallen är det oftast arbetslaget som kommer överens om en bok som de sedan presenterar för barnen och läser högt för dem. Denna form av högläsning sker generellt inte under läsvidan utan vid en annan tidpunkt på dagen. Läsningen brukar även pausas för att ge barnen möjlighet att reflektera samt ställa frågor om de undrar något. När förskolläraren läser högt för barnen sker ett samspel mellan den förskollärare som läser och de barn som lyssnar och de delar genom läsningen ord, bilder, idéer och åsikter samt smärta, tröst och stora livsfrågor (Fox, 2001). Enligt Damber, Nilsson och Ohlsson (2013) brukar även läsningen/temat sedan följas upp genom andra aktiviteter som samtal eller estetiska ämnen som musik, drama, bild eller dans.

Sammanfattning

Som sammanfattning av den litteratur som här har tagits upp kan man säga att begreppen delaktighet och inflytande är begrepp som ofta används inom förskoleverksamhet. Med dessa begrepp menas att barnen ska få vara en del av den verksamhet som finns i förskolan, de ska även få vara med att fatta beslut, få sin röst hörd samt blir respekterade. Den läroplan som förskolan (2016) följer lägger stor vikt vid delaktighet och inflytande samt vid språket vilket gör att det blir varje förskollärares ansvar att se till att arbeta med detta i den pedagogiska verksamheten i förskolan. Det är viktigt att arbeta med delaktighet och inflytande i förskolan, dock får man vara uppmärksam på hur mycket delaktighet och inflytande man ger barnen, då detta hänger samman med hur mycket ansvar barnen får (Westlund, 2010). Genom högläsningen utvecklas barnens språk samt deras ordförråd och begreppsuppfattning. Detta sker mer eller mindre vid varje högläsningstillfälle, men det är under de tillfällen där barnen själva får vara delaktiga i didaktiska samtal kring boken som det blir ett ordentligt lärande hos barnen (Damber, Nilsson & Ohlsson, 2013).

Tidigare forskning

I detta avsnitt kommer vetenskapliga artiklar att presenteras som tar upp forskning som berör och knyter an till det område som studeras; delaktighet och högläsning. Artiklarna har sökts fram genom sökportaler som Discovery, Eric samt Google. De sökord som använts är preschool, read aloud, children, participation, influence och teacher.

Blewitt, Rump, Shealy och Cook (2009) menar att högläsning främjar tillväxten av språket hos yngre barn. Genom att vuxna ställer frågor kring boken samt uppmärksammar nya ord och samtalar om dessa med barnen bidrar det till att deras ordförråd ökar. När man pratar om de nya orden, antingen under läsningen eller efteråt, spelar inte någon roll för inläringen av ordet. Det som spelar roll är att man låter barnen vara med och samtala kring ordet till exempel genom att ställa frågor kring det (Blewitt, Rump, Shealy & Cook, 2009). Vidare argumenterar Blewitt, Rump, Shealy och Cook (2009) för att man som vuxen i början av införandet av ett nytt ord i barnens ordförråd ska använda sig av frågor som inte kräver så mycket av barnen. Detta för att barnen ska få känna sig framgångsrika och för att deras intresse för ordet inte ska slockna. Börjar man med för svåra frågor kan barnen snabbt tappa intresset för ordet. Några andra författare som även de menar att barns språk utvecklas genom att vuxna ställer öppna frågor till dem är Whorall och Cabell (2015). I deras artikel tar de upp vikten av att barn under sina förskoleår utvecklar ett verbalt språk. Genom artikeln vill de även ge några strategier till lärare kring hur man kan skapa högkvalitativa konversationer med barn under deras icke lärarstyrda aktiviteter såsom exempelvis måltider eller raster. En av strategierna som Whorall och Cabell (2015) skriver om är när man som lärare pratar med barnen om något som de själva varit delaktiga i. Det uppmuntrar barnen till att utveckla sina idéer, känslor samt reaktioner som de hade när de upplevde när de utförde aktiviteten. Läraren låter alltså barnen utveckla sitt språk genom att starta upp en öppen konversation kring något som är bekant för barnen. En annan strategi som Whorall och Cabell presenterar i sin artikel är hur man kan använda sig av högläsning för att presentera nya ord för barnen och stärka deras ordförråd samt språkliga medvetenhet. Författarna menar att man under högläsningstunder kan läsa böcker som har ett mer sofistikerat språk för att introducera detta för barnen. Möter man under läsningen på ord som barnen troligen inte förstår kan man stanna upp i berättelsen för att förklara ordet för barnen. Att använda sig av synonymer när man förklarar ord menar Whorall och Cabell är bra då man binder ihop det nya ordet med en synonym som barnen redan förstår och på detta sätt får barnen en större förståelse för det nya ordet. Kontentan av det som Whorall och Cabell kommer fram till i sin studie är att förskolebarns språkliga utveckling har betydelse senare i åldern och att förskollärare där har en viktig roll i att hjälpa barnen att utveckla deras verbala språk. Genom att ställa öppna frågor, där svaret kräver fler ord än ett, till barnen om saker som intresserar dem gör att man har en öppning till en diskussion där man kan utmana barnen i deras språkliga utveckling (Whorall & Cabell, 2015).

Böckers betydelse för barns språkliga utveckling

Dooley (2010) har gjort en undersökning kring begreppet "Emergent comprehension" där författaren undersöker hur barn använder böcker som metod för att lära sig att förstå

skriftspråket. I studien var det en förskoleavdelning med barn över tre år som blev observerade. I sitt resultat presenterar författaren fyra kategorier som alla på olika sätt illustrerar hur barn lär sig att förstå genom böcker. Den första kategorin är boken som stöttepelare. Denna kategori användes mestadels av de yngsta barnen då böckerna användes som stöttepelare i leken. Böckerna användes till lek och behandlades precis som vilka andra leksaker som helst, de kastades, sparkades med mera. Den andra kategorin är boken som inbjudan, där barnen använder böckerna för att bjuda in varandra till sociala interaktioner med varandra. När de väl ingått i en social interaktion med varandra genom boken kan den fortsätta men istället övergå till något annat material på förskolan. Boken som manus är den tredje kategorin och där menar författaren att barnen börjar använda böckerna för att läsa högt för varandra. De har hört böckerna över så lång tid att de lärt sig handlingen och kan utifrån bilderna upprepa bokens innehåll på deras eget sätt för varandra. I den fjärde kategorin, böcker som text, börjar barnen "läsa" böckerna ord för ord. De har lärt sig texten i boken och kan utifrån bilderna upprepa boken ord för ord. Utifrån detta menar Dooley (2010) att man kan se att barnen i de två första kategorierna använder böcker för att skapa sociala interaktioner med andra medan barnen i kategori tre och fyra visar hur de börjar använda sitt verbala språk genom en ökad förståelse för den tryckta texten. Ju äldre barnen blev desto större påverkan hade böckerna på deras språkliga förståelse (ibid). Det som Dooley (2010) kommer fram till i sin undersökning är att förståelsen för hur objekt, bilder, språk och tryck fungerar tillsammans för att skapa en enhetlig text, som kan bli en bok, är viktigt för barnens språkutveckling.

Andra författare som även de menar att böcker har en stor betydelse för barns språkliga utveckling är Gonzalez, Pollard-Durodola, Simmons, Taylor, Davis, Fogarty och Simmons (2013). De har gjort en studie kring vilken effekt lärarens prat har före, under och efter högläsning. Enligt Gonzalez et al. (2013) är en av de vanligaste metoderna för att utveckla barns språk att läsa böcker för dem. Att läsa högt är även en av de viktigaste aktiviteterna för att främja en framväxande språkförståelse hos barnen. Högläsning är en pedagogisk process där den vuxnes samtal kan utmana och uppmuntra barnen till ett djupare och mer komplext tänkande kring ord och begrepp (ibid). Studien pågick i 18 veckor med 17 små deltagande grupper med barn. Det som författarna såg genom denna studie var bland annat att när den vuxne placerar samtalet efter högläsningen handlar samtalet mestadels om associationer mellan boken och barnens livserfarenheter, vilket var betydelsefullt relaterat till att stärka barnens uttrycks vokabulär. När man samtalade kring boken efter läsningen fanns det mer tid för barnen att binda samman kopplingar mellan ord och begrepp samt deras egna livserfarenheter, vilket stärkte deras förståelse för orden eller begreppen (Gonzalez et al., 2013).

Delaktighet och inflytande i förskolan

En författare som i sin studie skriver om delaktighet och inflytande i förskolan är Westlund (2011). Författaren skriver om hur barns inflytande idag är i starkt fokus och ska vara en väg för en mer demokratisk förskola. Dock så menar Westlund (2011) att barns inflytande måste konkretiseras i relation till det demokratiuppdrag som förskolan har, om man som personal på förskolan ska kunna använda det som en resurs i verksamheten. Flertalet av de som jobbar

inom förskoleverksamhet upplever att det är svårt att arbeta med inflytande, då de inte har tillräckligt med kunskap kring ämnet. Det är därför viktigt att de som arbetar inom förskoleverksamhet har tillgång till kunskap om begreppet inflytande, det är först då som arbetet med inflytande och demokrati kan genomsyra hela verksamheten (ibid). I den studie som Westlund gjort framkom att förskollärares samtal med barn var betydelsefulla för arbetet med barns inflytande. Genom de informella samtal som förskollärarna förde med barnen framkom vad barnen tycker och tänker i olika situationer. På detta sätt får förskollärarna en uppfattning kring barnens intressen och åsikter och kan på så sätt använda det som utgångspunkt för vidare arbete i verksamheten. Westlund (2011) uppmärksammande även i sin studie att den vanligaste metoden för att låta barnen få vara med och ha inflytande över verksamheten är genom att låta barnen få vara med och välja samt bestämma. När dessa begrepp används inom förskolan har förskollärarna alltid har det yttersta ansvaret och barnens möjligheter att välja och bestämma är alltid begränsade av ramar. Vanligtvis ger förskollärarna barn möjlighet att välja genom att förskollärarna ger barnen valalternativ, frågar efter förslag, kommer med erbjudanden till barnen eller uppmuntrar barnens egna initiativ (ibid). Dock så hävdar Westlund även att förskollärarna måste se till att barnen får valmöjligheter utefter deras nivåer. Barnen ska inte alltid behöva fatta alla beslut om sin vardag, även om de ska bli lyssnade på, då detta kan leda till stress hos barnen. Hur mycket valfrihet barnen ska ha bör det alltså finnas vissa gränser kring, så att det inte blir skadligt för barnen (Westlund, 2011). Slutligen menar Westlund (2011) att arbete med barns inflytande förkommer på förskolor i alla delar av förskollärarnas arbete. Det är dock först när förskollärarna själva definierar begreppet inflytande som de själva kan sätt ord på det arbete det gör.

Sammanfattning av tidigare forskning

Genom de sökningar som gjorts har det framkommit att det inte finns så mycket forskning kring barnens delaktighet i högläsning, men att det finns forskning som handlar om högläsning och delaktighet var för sig, vilket också har redovisats ovan. Forskning pekar på att högläsning är bra för barnens språkliga utveckling. Det är när man samtalar med barnen kring boken och ställer öppna frågor till dem, som barnens språk utvecklas som allra mest (Blewitt, Rump, Shealy & Cook, 2009; Whorall & Cabell, 2015). Forskning menar även att böcker har stor betydelse för barnens språkliga utveckling, även när böckerna inte används till högläsning som sker av en vuxen. Dooley (2010) menar att barnen själva använder böckerna till att läsa för varandra samt använder böckerna som inspiration till lek med mera. Westlund (2011) kom i sin studie kring delaktighet och inflytande fram till att det sker i alla förskolor på olika vis, även om många som arbetar inom förskolan kan uppleva att det är svårt att arbeta med. Vilken grad av delaktighet och inflytande det arbetades med samt hur medvetet det var hos förskollärarna, kan dock variera mellan olika förskolor.

Syfte

Syftet är att undersöka hur förskollärare på några förskolor upplever att barnen får vara delaktiga och ha inflytande under högläsningstiden samt hur de upplever att barnen själva gör sig delaktiga i högläsningen. För att undersöka detta kommer följande frågeställning att användas:

- Hur uppfattar förskollärarna att de låter barnen få vara delaktiga och ha inflytande i högläsningen?
- Hur uppfattar förskollärarna att barnen tar plats och gör sig delaktiga i högläsningen?

Arbetet utgår från ett didaktiskt perspektiv. Didaktik handlar om vilka faktorer som påverkar undervisning och lärande, både i teori och praktik. Förståelsen för det didaktiska perspektivet belyser frågorna *vad*, *hur* och *varför* som viktiga (Skolverket, 2012). Det är även utifrån dessa didaktiska frågor tillsammans med den tidigare forskning samt den litteratur som presenterats som arbetet utgår ifrån.

Metod

I detta avsnitt beskrivs tillvägagångssättet för att finna svar på mina frågeställningar. Syftet med studien är att undersöka hur barn tillåts och upplevs vara delaktiga i högläsningstunder. Genom detta arbete vill jag synliggöra om förskollärare själva upplever att de låter barnen vara delaktiga och ha inflytande i högläsningen, samt hur de gör detta.

Vid valet av metod med syfte att få svar på de frågeställningar som finns, gjordes en del efterforskning för att finna ett lämpligt tillvägagångssätt. Då förskollärarnas egna tankar ska framkomma tydligen ansågs intervjuer vara det lämpligaste sättet att gå tillväga. Genom dessa intervjuer kommer förskollärarnas tankar kring högläsningstunderna samt barnens delaktighet och inflytande i dessa fram.

Intervjuer

Bryman (2009) menar att utgångspunkten i en intervjustudie ofta är den deltagandes perspektiv. Det är det som den deltagande uttrycker som är viktigt och betydelsefullt. De intervjuer som görs i denna studie faller inom ramen för semistrukturerade intervjuer. När man gör en semistrukturerad intervju finns det en intervjuguide som man följer. Denna är flexibel och kan anpassas efter intervjupersonen då det är dennes uppfattning kring det valda ämnet som är fokus. Intervjufrågor utformades i en viss ordning som ansågs vara relevanta utifrån det syfte som finns med studien. Bland dessa frågor som utformades lämnades utrymme för ett flexibelt genomförande där intervjupersonen har stor frihet att utforma svaren på sitt eget sätt (Bryman, 2009). Bryman menar även att som intervjuare under en semistrukturerad intervju kan man ställa intervjufrågor som inte finns med i intervjuguiden så länge som dessa anknyter till något som intervjupersonen sagt.

Urval

Inför studien övervägdes hur många intervjuer som skulle komma att vara relevant för att få svar på den frågeställning som finns. Stukat (2011) skriver att det är svårt att ange något antal personer utan att man får försöka bedöma antalet efter arbetsinsatsen med intervjutid, utskrift samt analys och sätta det i relation till arbetets omfattning. Bedömningen blev att det behövdes sex till sju intervjuer för att få ett material som är tillräckligt fylligt att arbeta med i relation till arbetets omfattning. Inför intervjuerna ringde jag till sju förskolechefer för att fråga om tillstånd att genomföra intervjuer på deras förskola med de förskollärare som arbetar där. Alla förskolechefer som fick samtal gav tillstånd att genomföra intervjuer om förskollärarna på förskolan var villiga att ställa upp. Jag ringde då till förskolorna för att höra om det fanns några förskollärare som var villiga att medverka i en intervju. I samband med samtalen till förskollärarna skickades även ett informationsbrev (bilaga 1) ut angående studiens inriktning. I informationsbrevet beskrevs även etiska aspekterna inom studien. Förskollärarna fick information kring att studien var konfidentiell, vilket enligt Vetenskapsrådet (2011) innebär att obehöriga inte kommer att ta del av uppgifterna. I studien anonymiseras även förskollärarnas uppgifter samt förskolan de arbetar på, så att man inte kan hänföra intervjuerna till personerna, då uppgifterna inte är intressanta för studiens resultat

(Vetenskapsrådet, 2011). I brevet kan även läsas att intervjuerna är frivilliga och att förskollärarna närhelst de vill kan avbryta sin medverkan.

Utifrån de svar jag fick av förskollärarna genomfördes sex intervjuer på fem förskolor som är belägna i mellersta Sverige. Förskolorna skiljer sig åt på det sätt att tre av dem är kommunala inom samma kommun, en är privat och en är kommunal dock inom en mindre kommun. Två av förskolorna är belägna i en storstad, en i ett större samhälle, en i ett mindre mångkulturellt samhälle samt en på landsbygden.

Urvalet av förskollärare på varje förskola blev de som var villiga att ställa upp i en intervju, det blev en förskollärare från varje förskola utom en, där det var två förskollärare som ställde upp på en intervju. Dessa två intervjuades dock enskilt vid två olika tillfällen. Det urvalet som jag gjorde benämns som snöbolls- eller kedjeurval. Bryman (2009) menar med detta urval att urvalsprocessen gått till genom att forskaren först fått kontakt med ett mindre antal människor som är relevanta för studien, i detta fall förskolecheferna. Genom dessa människor har forskaren sedan fått kontakt med andra respondenter, i detta fall förskollärarna.

De förskollärare som var med i dessa intervjuer var alla kvinnor i olika åldrar. Den arbetslivserfarenhet de hade var väldigt olika bland dem, vilket upplevdes som en intressant aspekt. Agneta har jobbat sedan 1986 och arbetat på några olika förskolor. Nu arbetar hon med barn som är 1 – 4 år. Lisa har arbetat sedan 1984 och har även hon arbetat på olika förskolor, idag jobbar hon med 3 – 4 åringar. Johanna har arbetat på en och samma förskola sedan hon blev färdig förskollärare 2006 och arbetar med barn som är 4 – 5 år. Liv har sedan 1997 arbetat på olika ställen. Både i förskoleklass och i förskola, och arbetar nu på en förskola på en avdelning med barn som är 2 – 5 år. Tove blev klar med sin förskollärarytbildning 2015 och har arbetat på förskolan i 7 månader när jag intervjuar henne, hon arbetar med yngre barn, 1 – 3 år. Maja har arbetat på tre olika förskolor sedan 1980 och arbetar nu med 1 – 2 åringar för första gången, innan dess har det enbart varit med äldre barn.

Genomförande

Under två veckor genomfördes alla sex intervjuerna. Vilken tid och dag som intervjuerna genomfördes varierade mellan de olika förskolorna beroende på vad som passade bäst för den förskollärare som skulle bli intervjuad. Alla intervjuer genomfördes på den förskola där förskolläraren arbetar, dock har enskilda rum använts för att vi inte skulle bli avbrutna. Innan varje intervju började var jag noga med att göra etiska överväganden såsom att fråga förskolläraren ytterligare en gång om denne ger samtycke till att jag spelar in intervjun via ljudupptagning samt eventuellt gör vissa anteckningar. Jag valde att använda ljudupptagning vid intervjuerna utifrån det som Björndahl (2002) tar upp i sin litteratur. Björndahl menar att det finns två fördelar med att använda sig av ljudupptagning. Den första fördelen är att inspelningen inte påverkas av vårt begränsade minne samt att intervjuaren kan spola tillbaka för att höra intervjun flera gånger. Den andra fördelen som Björndahl menar finns med ljudupptagning är att alla detaljer, som man kanske inte lägger märke till under intervjun, blir bevarade (Björndahl, 2002). Vidare har de förskollärare som blivit intervjuade även informerats om att de när helst de vill kan avbryta intervjun och sin delaktighet i studien (Kvale & Brinkmann, 2014). Intervjuerna spelades in med hjälp av ljudupptagningen på min

mobiltelefon. Jag hade även med mig papper och penna till varje intervju. Detta användes dock inte vid någon intervju, då jag ville vara fullt fokuserad på förskolläraren som blev intervjuad. Vid genomförandet av samtliga intervjuer använde jag mig av samma intervjufrågor samt ställde frågorna i samma ordning varje gång. Under varje intervju ställdes alla frågor till samtliga förskollärare som intervjuades, även om svaren på en del av frågorna redan framkommit under intervjun genom andra frågor.

Bearbetning av empiri

De intervjuer som gjordes har bearbetats grundligt för att bidra till studiens tillförlitlighet. Samtliga intervjuer har skrivits ut, för att lättare få en överblick av det som sagts i intervjuerna och hitta eventuella mönster. Utifrån materialet i intervjuerna skapades tre kategorier. För att skapa olika kategorier lästes utskriften av intervjuerna noga igenom. Utifrån de samband som kunde upptäckas i intervjuerna skapades tre kategorier, valet av litteratur på förskolorna, varför högläsning är viktigt och vad barnen lär sig – enligt förskollärarna samt barnens delaktighet i högläsningen. Under dessa kategorier presenteras sedan de resultat som kommit fram i intervjuerna med förskollärarna. Det är utifrån studiens syfte och frågeställningar samt de didaktiska frågorna *vad*, *hur* och *varför* som resultatet analyserats. Då didaktik handlar om vilka faktorer som påverkar lärande och undervisning både i teori och praktik, belyser dessa frågor *vad*, *hur* och *varför* förståelsen för det didaktiska perspektivet (Skolverket, 2012).

Resultat

I detta avsnitt kommer en sammanställning av det resultat framkommit genom de intervjuer som gjorts. Resultatet är uppdelat utifrån tre kategorier som presenteras nedan.

Valet av litteratur på förskolorna

Då förskolorna låg lite olika placerade, några i en storstad, några i samhällen och någon på landsbygden, framkom det att det var två sätt för förskolorna att låna böcker på, antingen gå till ett närliggande bibliotek eller låna av bokbussen. Tre av de fem förskolorna hade närliggande bibliotek som de brukar besöka. Hur ofta förskolorna går till biblioteket varierar. En förskola hade som rutin att gå en gång varje månad med hela barngruppen, medan de andra två gick spontant när det passar med enbart några barn. På biblioteken fick barnen vara med och välja vilka böcker de ville låna med till förskolan, men även förskollärarna plockade ihop olika böcker som de tyckte passade bra. Det kunde vara utifrån olika teman, intressen, genus eller årstider. Två av förskolorna hade även många barn med annat modersmål och lånade även böcker på dessa språk. Gemensamt för de båda förskolorna var att de låtit personalen på biblioteken plocka ihop böckerna på de olika språken då förskollärarna själva inte kände att de hade rätt kunskap kring detta. Av dessa tre förskollärare var det en som skiljde sig lite från de andras sätt att låta barnen låna böcker. Maja lät varje barn välja fem böcker fritt från bibliotekets barnavdelning som sedan lånades med till förskolan oavsett om Maja själv tyckte den passade eller inte. Även hon plockade ihop böcker som hon bedömde bra utifrån olika aspekter såsom barnens ålder, tema, intressen, genus, interkulturalitet. Maja motiverade sin tanke kring detta med att barnen får välja fem böcker helt själva som de lånar med till förskolan så här: ” *De får inte bara ta fem böcker utan de får sätta sig och titta i dem. Tycker de att den verkar spännande och bra, med lagom mycket text så att de kan tänka att de kan orka sätta sig och läsa, får de lägga den i en korg*”.

Två av de fem förskolorna hade en bokbuss som kom till deras förskola, då de inte hade något bibliotek i närområdet. Hur ofta den kom skiljde sig mellan förskolorna, till en förskola kom den en gång i månaden medan den till den andra förskolan kom var sjätte vecka. Det var väldigt sällan som barnen fick följa med till bokbussen och välja böcker, men enstaka gånger kunde det ske. På den ena förskolan hade det aldrig hänt och på den andra förskolan var det ytterst sällan då det upplevdes trångt på bokbussen när personal från förskolornas alla avdelningar är där samtidigt för att låna. Det blev alltså förskollärarna som valde böcker utifrån teman eller det som de uppfattade som barnens intressen. Däremot så kunde barnen på en förskola få lämna önskemål om vilka böcker som skulle finnas på avdelningen, då personalen ibland brukade höra med barnen vilka böcker de tycker om. ” *Att ha en vana att fråga vissa vad de tycker om för böcker och skriva ner och så kan man ju ta med sig det till bokbussen och kolla*” (Therese). En av förskollärarna kunde även uppleva att utbudet av böcker på bokbussen var väldigt begränsat så att det ibland kunde vara svårt att hitta böcker som hade med temat att göra och liknande.

Genom detta kan man alltså se att på de förskolor som har ett bibliotek i närheten som de kan gå till, får barnen vara mer delaktiga i valet av den litteratur som läses på förskolan. På de

förskolor som har en bokbuss som kommer är det personalen på förskolan som väljer vilka böcker som ska läsas på förskolan.

Varför högläsningen är viktig och vad barnen lär sig – enligt förskollärarna

Här var samtliga förskollärare väldigt eniga i sina svar, vilket var intressant att se i sammanställningen. Alla förskollärarna menade att högläsningen var viktig för språket. Genom högläsningen får barnen lära sig nya ord, de får en ökad ordförståelse samt att deras ordförråd ökar. Något som förskollärarna dock kunde uppleva var svårt, var att hitta böcker som passar för alla barn, oavsett ålder så att alla barn kan få utvecklas utifrån sin nivå. Genom högläsningen får barnen enligt förskollärarna även träna andra saker som fantasin, koncentrationen, matematik, lyssna, socialt samspel och återberätta. Många av förskollärarna men framför allt Maja, menade det går att få in otroligt många olika lärande moment inom högläsningen, bara man är medveten om dessa, och att det är upp till förskolläraren att se till att högläsningen blir en lärandestund, där samtal kring boken blir ett didaktiskt verktyg, och inte enbart en sagostund. Flera av förskollärarna menade att man kan utforma högläsningen på olika sätt beroende på vad man vill lägga sitt fokus. Vill man att barnen ska träna upp sin fantasi, gav Liv som förslag att man inte visar bilderna i boken utan låter barnen själva få skapa sina egna bilder i huvudet. Tove, som arbetar med yngre barn, menar att högläsning eller prata om bilderna i boken är ett bra och roligt sätt för barnen att träna på färger och former och andra matematiska begrepp. Nästintill alla förskollärare tar även upp att barnen ibland får rösta på vilken bok som ska läsas, vilket gör att barnen får lära sig om demokrati. I intervjuerna uppges att detta vanligtvis gjordes genom handuppräkning bland barnen, där den bok med flest händer (röster) lästes.

Både Johanna och Lisa berättade i intervjun att de upplevde högläsningen som viktig och att barnen får lära sig mycket. Johanna och Lisa tycker att läsningen borde få ta mer plats än vad den gör i förskolans vardag, framförallt den spontana högläsningen för barnen. Men att den på grund av tidsbrist och brist på personal blir bortprioriterad. Lisa uttrycker att *”Det händer ju absolut att vi gör det spontant, men där är det ju en tidsbrist. Man läser ju oftast i slutet på dagen eller i början på dagen. Oftast kan man ju inte sitta och läsa en bok och hålla koll på alla de andra.”*

Som en sammanfattning kan man säga att kontentan är att högläsningen är bra för att det framförallt gynnar språket samt läs- och skrivinläringen. Även om detta är det främsta skälet går det att få in mycket mer lärande i högläsningen enligt förskollärarna, bara man är medveten om vilka lärprocesser som pågår och att man som förskollärare synliggör detta för barnen. Det samtal som vanligen förs kring den bok som läses blir ett didaktiskt verktyg där de didaktiska frågorna *vad, hur* och *varför* kan användas för att främja den lärandesituation som barnen befinner sig i, genom samtalet. Dessa frågor används för att vara till stöd när den pedagogiska verksamheten sedan ska skapas och utvärderas.

Barnens delaktighet i högläsningen

Att delaktigheten i högläsningen var viktig ansåg alla förskollärare och av de sex förskollärare som intervjuades var det fem som upplevde att barnen var delaktiga i högläsningen och en

som inte upplevde detta. Det var Johanna som upplevde att barnen på förskolan där hon arbetar inte får vara delaktiga i högläsningen. Hon arbetar på en avdelning med barn som är 4 – 5 år där det går strax över 20 barn. De har en regelbunden högläsningstund före mellanmålet varje dag. Under den stunden är det en personal som läser för hela gruppen medan det dukas för mellanmål. För att högläsningen ska fungera upplever Johanna att det är svårt att låta barnen vara delaktiga, då det är svårt att föra en diskussion där över 20 barn är delaktiga och engagerade. Johanna menar att stunden blir bäst om den vuxne som ska läsa väljer en bok som sedan läses för barnen, gärna utan avbrott så att barnen inte tappar intresse, sedan är det dags att äta mellanmål. Dock så kan Johanna uppleva att hon gärna vill att barnen ska få vara delaktiga i högläsningen, men att det på grund av tidsbrist är svårt att få till spontana tillfällen under dagen när man kan läsa för barnen.

De andra förskollärarna som deltog i intervjuerna kunde alla uppleva att barnen var delaktiga i högläsningen, både när förskollärarna inbjöd till det men även att barnen kunde göra sig själva delaktiga utan att någon bett dem om det. Agneta, Liv och Tove, som alla arbetar med yngre barn, menar att barnen framförallt tillåts vara delaktiga genom att välja bok eller att förskolläraren ställer frågor till barnen där de får peka eller svara efter deras förmåga. Tove berättade under intervjun att hon inte alltid läser texten i böckerna för de yngsta barnen, utan att hon istället låter dem bläddra i boken och pratar kring de bilder som barnen slår upp. Då får barnen en möjlighet att visa genom bilderna vad som fångar och intresserar dem, trots att de inte verbalt kan uttrycka det. Förskollärarna kan även uppleva att barnen vill berätta om det de ser på bilden och gärna kopplar ihop bilderna med deras egna liv. Till exempel om det är en hund på bilden, berättar barnen om deras hund som de har hemma. Gemensamt i deras svar var även att de upplever att barnen nästan är mer intresserade av att samtala kring de bilder som finns i boken än att lyssna på texten. Samtalet kan vara dels att förskollärarna ställer frågor till barnen utifrån bilderna, men även att barnen själva berättar om något som kan relateras till det som syns på bilderna. Genom dessa samtal blir barnen delaktiga i läsningen samt att läsningen blir ett lärandemoment för barnen.

Lisa arbetar med något äldre barn och Maja, som egentligen arbetar med yngre barn för tillfället, relaterade under hela intervjun till de år hon arbetade med äldre barn och till de arbetsätt hon använde där. I deras svar syntes det att delaktigheten i högläsningen hos barnen hade utvecklats från att bara välja bok och samtala kring bilderna till att vara det men även mycket mer. Både Lisa och Maja menade att barnen fick vara delaktiga i valet av böcker och att samtal kring boken fortfarande finns i stor mån både från förskollärarnas och barnens håll, men att de även arbetar mycket att barnen själva får återberätta sagan eller göra egna sagor för att träna bland annat fantasin. Båda förskollärarna upplever att barnen själva tar initiativ och ställer frågor om det är något de inte förstår eller undrar över, och gör sig delaktiga i texten i boken. De kan även lägga in kommentarer kring något som sägs eller syns på bilderna. Maja menar att det är först när barnen känner att personalen bjudit dem till delaktighet i högläsningen som de själva gör sig delaktiga och att det då blir upp till personalen att bjuda in barnen så att de kan känna sig delaktiga.

I studien visas det även att förskollärarna upplever att barnen själva gör sig delaktiga i högläsningen. Alla förskollärare kunde uppleva att barnen genom att ställa frågor eller

kommentarer tillhörande boken under läsningen tog egna initiativ till att göra sig delaktiga i läsningen, oavsett om förskolläraren bjudit in till det eller inte. Nästintill alla de intervjuade förskollärarna upplevde detta som något positivt även om det ibland kan leda till att man tappar intresset för resten av boken, då de uppfattar samtalen som utvecklande, lärorika och viktiga. När Agneta uttrycker sig kring detta i intervjun säger hon *”Vissa gånger när man läser så får man nästan be dem att vara tyst för jag vill läsa, de har ju så väldigt mycket åsikter och vill påpeka saker och ting som de upptäcker och på så vis är de ju delaktiga”*.

Slutligen kan det utifrån detta konstateras att alla barn kan vara delaktiga i högläsningen på sitt sätt utifrån sin utvecklingsnivå. Yngre barn relaterar gärna bilderna i böckerna till sådant som de känner igen hemifrån, medan äldre barn fokuserar mer på texten och orden även om bilder även där har stor betydelse.

Diskussion

Under detta avsnitt följer först en diskussion kring metoden, sedan kommer resultatet som framkommit i studien att diskuteras. Slutligen kommer det att diskuteras kring vilka möjligheter som finns kring fortsatt forskning inom delaktighet och inflytande i samband med högläsning.

Reflektion över metod

I början av processen med detta arbete hade jag svårt att utforma arbetets frågeställning, vilket i sin tur medförde att det blev svårt att utforma de intervjufrågor som skulle användas. När väl frågeställningen var färdig kunde intervjufrågorna utformas. Till varje intervju hade 30 minuter per intervju bokats, vilket både jag och den intervjuade förskolläraren visste om. Tiden på intervjun visade sig dock vara väldigt varierande, intervjuerna var mellan 15 – 35 minuter långa. I efterhand kan jag se att det troligen hade varit bättre om jag skrivit att intervjuerna skulle vara mellan cirka 20 – 30 långa. Detta för att jag kunde uppleva att en del av förskollärarna blev lite osäkra på om de verkligen svarat tillräckligt om intervjun blev klar innan de 30 minuterna som fanns till förfogande hade gått. Till varje intervju hade jag med mig papper och penna som aldrig användes då jag enbart spelade in en ljudfil, då jag ville vara så fokuserad som möjligt på vad den intervjuade svarade för att få ut så mycket som möjligt av intervjun. Detta gjorde att intervjuerna flöt på bra och jag kunde ställa följdfrågor där jag upplevde att det behövdes. Efter varje intervju lade jag så fort jag hade möjlighet över ljudfilen på ett USB – minne, för att minska risken att den skulle försvinna eller sluta fungera. Jag är även medveten om att kompletterande observationer hade kunnat genomförts för att få syn på hur förskollärarna gör i praktiken. En bedömning av att tiden inte skulle räcka för både intervju och observation gjordes dock. Valet av att bara göra intervjuer har gett tillräckligt mycket kunskap för att genomföra denna studie.

Möjligheter och hinder vid valet av litteratur

Studien visar att samtliga förskolor använder sig av bibliotek eller bokbuss i olika utsträckning för att få tillgång till litteratur. Hur användandet av dessa instanser skedde varierade mellan förskolorna. Det man kunde se i studien var att de förskolor som hade tillgång till bibliotek i sitt närområde i större utsträckning lät barnen följa med och välja vilka böcker som skulle lånas till förskolan för att på så sätt ta delaktigheten och inflytandet till en annan nivå. Åberg och Lenz Taguchi (2005) menar att förskollärarna behöver skapa tillfällen där barnen får chans att vara delaktiga och ha inflytande. Att låta barnen följa med till biblioteket för att välja böcker är ett sådant tillfälle som skapas av förskollärarna. Det var enbart en förskollärare som svarade att alla barnen brukar följa med samtidigt till biblioteket, här var majoriteten förskollärarna enade om att de tyckte det blev för rörigt att ta med alla barnen. Hur mycket delaktighet och inflytande barnen sedan fick på biblioteket skiljde sig åt mellan förskollärarna. Maja lät varje barn välja fem böcker fritt från bibliotekets barnavdelning som sedan lånades med till förskolan oavsett om Maja själv tyckte den passade eller inte, medan även hon plockade ihop böcker som hon bedömde bra utifrån olika aspekter såsom barnens ålder, tema, intressen. Maja motiverade sin tanke kring detta med att hon tror att barnen blir mer intresserade om de själva fått välja böcker som de tror är spännande och

bra och där de själva bedömt att de orkar lyssna på den mängden text som finns än om de enbart får välja på de böcker som en vuxen valt ut. Johannesen och Sandvik (2012) menar att vuxna måste släppa på kontrollen för att barnen ska kunna bli delaktiga, men att det inte betyder att den vuxne släpper ansvaret för barnen. Den ovannämnda situationen är ett exempel på hur Maja släpper kontrollen av valet av fem böcker var till barnen. Vilka fem böcker som barnen väljer är helt upp till dem och kommer att accepteras oavsett vilka det blir. Under intervjuerna framkom även att barnen fick välja fritt bland böckerna, men att förskollärarna styr så att de böcker som lånas med till förskolan är sådana böcker som förskollärarna upplever passar barnen och de teman eller intressen som finns. Åberg och Lenz Taguchi (2005) menar att de vuxna på förskolan har makten och att de måste göra sig medvetna om den och att barnen aldrig är fria från vuxnas påverkan. Inte ens i det som vuxna ser på som den fria leken eller det fria skapandet.

På de förskolor som bokbussen kom till var barnens delaktighet och inflytande i valet av litteratur betydligt mindre. Här upplevde förskollärarna att utrymmet på bokbussen samt den tidspress som fanns blev ett hinder för att låta barnen följa med och välja böcker. Förskollärarna kunde även uppleva att valet av de böcker de själva plockade ihop inte alltid blev så genomtänkt som det borde, då flera av dem kände sig stressade att komma tillbaka till barngruppen och verksamheten där. Enstaka gånger uppger förskollärarna att det händer att något barn får följa med och välja böcker i bokbussen. Dock är det ytterst sällan då förskollärarna upplever ett hinder i detta. Tove säger i intervjun att barnen gärna får komma med önskemål och förslag på böcker för att få delaktighet och inflytande över litteraturvalet, men att det ytterst sällan kommer in önskemål även om möjligheten finns. Detta kan stödjas på det som står i läroplanen för förskolan kring barnens inflytande, ” Förskolan ska stäva efter att varje barn utvecklar sin förmåga att uttrycka sina tankar och åsikter och därmed få möjlighet att påverka sin situation” (Skolverket, 2016, s.12).

Möjligheter och hinder till delaktighet och inflytande i högläsningen

Studien visar att förskollärarna anser att de arbetar med barnens delaktighet och inflytande i högläsningen. Merparten av förskollärarna uppgav även att de använder ungefär samma tillvägagångssätt.

I princip alla förskollärare angav i intervjuerna att de utgår från barnens intresse när de väljer vilka böcker som ska användas till högläsning. Detta stöds i förskolans läroplan (Skolverket, 2016) i vilken det står att barnens intressen bör ligga till grund för planeringen av verksamheten. Att utgå från barnens intressen kan se väldigt olika ut, beroende på omständigheterna runt omkring. Tove som arbetar med yngre barn där inte alla har utvecklat ett verbalt språk uppger i intervjun att hon för de allra yngsta inte läser texten i böckerna, utan låter barnen bläddra i boken och att Tove själv istället pratar om de bilder barnen slår upp tillsammans med dem. Detta för att barnen ska få en möjlighet att visa vad det är som intresserar och fångar dem, då barnen inte verbalt kan berätta det, och på så sätt få in delaktigheten och inflytandet. De förskollärare som arbetar med äldre barn beskriver mestadels hur barnen får utöva delaktighet och inflytande genom att till exempel välja böcker. Westlund (2010) menar att små val gör barnen uppmärksamma på att det finns val att göra i

livet och att de är dessa små val som är grunden till demokrati. Enligt denna studie är det dessa små val som ger barnen delaktighet och inflytande i högläsningen på förskolan.

Ett vanligt förekommande sätt där förskolläraren låter barnen få delaktighet och inflytande, som nästintill alla förskollärare uppgav, var att låta barnen välja böcker. Böckerna som barnen får välja mellan är ofta styrda av ramar som förskollärarna redan satt när böckerna togs in på avdelningen. Westlund (2010) skriver i sin litteratur att det är vanligt förekommande att förskollärare använder sig av detta sätt för att ge barnen delaktighet och inflytande. Detta tyder på att de svar jag fått genom intervjuerna i denna studie skulle se liknande ut även om det genomfördes i en annan del av landet.

Enligt resultatet i studien upplevde även alla förskollärare att barnen själva gjorde sig delaktiga när någon läste för dem. Alla förskollärare upplevde att barnen tog egna initiativ till att prata eller ställa frågor utifrån boken som lästes för dem för att på så sätt göra sig delaktiga i högläsningen. De allra flesta förskollärare spanar sedan vidare på det som barnen tagit upp och startat en diskussion kring, då de uppfattar samtalen runt omkring läsningen som viktigt och utvecklande för barnen, vilket även Damber, Nilsson och Ohlsson (2013) tar upp. Detta stöds även i läroplanen (2016) där det står att arbetslaget ska hjälpa barnen att utveckla förmåga att utöva inflytande i verksamheten.

I studien framkom att stora barngrupper kan upplevas som ett hinder i barnens delaktighet vid högläsning. Förskollärarna upplever att det inte finns utrymme för alla barn att prata eller ställa frågor under läsningen, då de lätt kommer av sig i boken och tappa koncentrationen. Även efter läsningen upplever förskollärarna att det är svårt att låta barnen vara delaktiga och diskutera boken tillsammans med dem, då alla barnen inte orkar koncentrera sig och lyssna på vad alla kompisar har att säga utan mister koncentrationen och istället börjar förstöra för de andra. Andra hinder som en del av förskollärarna kände fanns och som uppkom i studien var ålderskillnaden mellan barnen på avdelningen. Förskollärarna kände att det kunde vara svårt att hitta böcker som utvecklar och gör alla barn delaktiga oavsett ålder. Tidsbristen och bristen på personal för att kunna erbjuda barnen spontan högläsning utanför de planerade högläsningstunderna, anses hos några förskollärare vara ett hinder. Förskollärarna upplever att det inte går att möta enskilda barns behov när de försöker göra sig delaktiga och ha inflytande i den dagliga verksamheten genom att efterfråga spontana högläsningstillfällen. Även Edwards (2008) tar upp att detta kan vara ett hinder i förskolans verksamhet.

Didaktiska implikationer av barns delaktighet och inflytande i högläsningen

Som den tidigare forskningen samt litteraturen säger, lär sig barn genom att vara delaktiga och ha inflytande i högläsningen (Blewitt, Rump, Shealy & Cook, 2009; Whorall & Cabell, 2016; Damber, Nilsson & Ohlsson, 2013; Fox, 2001; Johannesen & Sandvik, 2012). Fox (2001) menar att högläsning inte enbart är en stund för vila, utan att det är undervisning.

Högläsningen är en läroprocess för barnen där deras egna initiativ och deras delaktighet är de didaktiska verktygen som förskolläraren arbetar med. En sak som barnen lär sig genom högläsningen är demokrati. Begreppet demokrati är nära sammankopplat med delaktighet och inflytande (Johannesen & Sandvik, 2012). Ett flertal av förskollärarna som deltagit i studien ger exempel på hur barnen får lära sig demokrati i samband med högläsningen. Detta lärande

kan se ut på olika sätt, men vanligt förekommande var att barnen innan läsningen startade fick välja på två böcker som förskollärarna valt ut. Barnen fick genom handuppräkningsröstning på den bok de vill höra, den boken som fått flest röster lästes. Genom detta får barnen vara delaktiga och ha inflytande över vilken bok som ska läsas, men de får även lära sig hur demokrati kan fungera. Att lära barnen om demokrati är i linje med förskolans läroplan (2016) där det står att förskolan ska lägga grunden för barnen så att de kan förstå vad demokrati är. Även Westlund (2011) skriver om hur barnens inflytande ska vara en väg till en mer demokratisk förskola. Att använda barnens delaktighet och inflytande fungerar alltså som didaktiska verktyg för att lära dem om demokrati. Demokrati handlar dock inte enbart om att lära sig hur röstning fungerar. Åberg och Lenz Taguchi (2005) menar att demokrati även är att ge utrymme för att få tänka fritt samt att respektera alla olika åsikter.

Andra saker som framkommit genom tidigare forskning samt litteratur är att högläsning har stor påverkan på barnens språk. Detta var även den mest vanliga anledningen till att förskollärarna i studien tyckte att högläsning var viktigt. Damber, Nilsson och Ohlsson (2013) menar att det först är när barnen får vara delaktiga som det sker ett lärande hos barnen i samband med högläsningen. Att läsa högt för barn är viktigt, då det ger barnen en förståelse för hur det skriftliga språket låter och används (Fox, 2001). Det är dock först när barnen blir delaktiga genom samtal, diskussioner eller frågor som det sker en lärprocess hos dem. Fem av sex förskollärare i studien uppger att de låter barnen vara delaktiga och ha inflytande genom samtal före, under eller efter högläsningen. Hur samtalen är uppbyggda varierar dock utifrån barnens utvecklingsnivå. Vid dessa samtal kan de didaktiska frågorna *hur*, *vad* och *varför* vara till hjälp i samtalet. Det är inte bara språket som barnen lär sig genom samtal kring böcker. Barnen får även träna koncentrationen, färg och form samt olika matematiska begrepp.

Slutsats

Innan denna studie påbörjades var antagandet att högläsningen på förskolor ofta gjordes på rutin, där barnen inte hade så mycket delaktighet och inflytande i högläsningstunden. Resultatet visade dock något annat. De intervjuer som genomfördes pekade på att de allra flesta förskollärarna hade ett syfte med högläsningen vilket var att få barnen delaktiga i läsningen. Mönster för hur förskollärarna arbetade för att ge barnen delaktighet och inflytande under högläsningen visade sig i resultatet. Dessa mönster var framförallt att låta barnen vara med och välja bok samt låna böcker som utgår ifrån barnens intressen. I resultatet framkom även några hinder som förskollärarna upplevde, dessa var bland annat att få alla barnen att vara koncentrerade på boken samtidigt som man försöker bemöta de frågor och diskussioner som uppkommer i samband med läsandet. Andra hinder var de ålderskillnader som fanns på avdelningar, där det blir upp till förskollärarna att hitta böcker som fångar alla barnen oavsett åldern. Tidsbrist uppfattades även som ett hinder då förskollärarna kände att inte kunde erbjuda barnen den spontana högläsningen som efterfrågades bland barnen. Denna studie har bidragit till att förskollärare kan hitta inspiration till hur de kan arbeta med barns delaktighet och inflytande i samband med högläsningen i deras verksamhet.

Förslag till vidare forskning

Det hade varit intressant att även göra observationer av högläsningstunder för att se i praktiken hur förskollärare låter barnen vara delaktiga och få inflytande i läsningen. En annan sak som skulle kunna vara intressant att undersöka är hur barnen upplever att förskollärarna ger dem delaktighet samt hur de upplever att förskollärarna bemöter deras egna initiativ till delaktighet i högläsningen. Detta skulle kunna undersökas genom intervjuer med barn. Ytterligare ett förslag till vidare forskning är att studera hur förskollärare tolkar begreppen delaktighet och inflytande, då dessa kan tolkas på många olika sätt. Det hade varit intressant att studera om förskollärarnas tolkning av begreppen avspeglas i hur de arbetar med begreppen delaktighet och inflytande.

Referenslista

- Arnér, E. (2009). *Barns inflytande i förskolan – en fråga om demokrati*. Lund: Studentlitteratur.
- Björndahl, C. (2002). *Det värderande ögat: observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. Stockholm: Liber.
- Blewitt, P., Rump, K., Shealy, S., & Cook, S. (2009). Shared book reading: When and how questions affect young children's word learning. *Journal of Educational Psychology*, 101(2) 294-304. doi: 10.1037/a0013844
- Bryman, A. (2009). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Damber, L., Nilsson, J., & Ohlsson, C. (2013). *Litteraturläsning i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Dominkovic, K., Eriksson, Y., & Fellenius, K. (2006). *Läsa högt för barn*. Lund: Studentlitteratur.
- Dooley, C. (2010). Young children's approaches to books: The emergence of comprehension. *The reading teacher*, 64(2) 120-130. doi: 10.1598/RT.64.2.4
- Edwards, A. (2008). *Bilderbokens mångfald och möjligheter*. Stockholm: Natur och kultur.
- Fox, M. (2001). *Läsa högt: en bok om högläsningens förtrollande verkan*. Ystad: Kabusa böcker.
- Gonzalez, J., Pollard-Durodola, S., Simmons, D., Taylor, A., Davis, M., Fogarty, M., & Simmons, L. (2013). Enhancing preschool children's vocabulary: Effects of teacher talk before, during and after shared reading. *Early Childhood Research Quarterly*, 29(2014) 214-226.
- Johannesen, N., & Sandvik, N. (2009). *Små barns delaktighet och inflytande: några perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Pramling, I., Carlsson, M., & Klerfelt, A. (1993). *Lära av sagan*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Körling, A. (2012). *Den meningsfulla högläsningen*. Stockholm: Natur och kultur.
- Lindö, R. (2005). *Den meningsfulla språkväven*. Lund: Studentlitteratur.
- Ribaeus, K. (2014). *Demokratiuppdrag i förskolan*. (Doktorsavhandling, 2014:17). Karlstad: Universitetstryckeriet. Tillgänglig: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:697246/FULLTEXT01.pdf>
- SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Skolverket (2012). *Didaktik – vad, hur och varför*. Stockholm: Skolverket. Hämtad från <http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/didaktik>

Skolverket. (2016). *Läroplan för förskolan*. Stockholm: Skolverket.

Svenska akademien. (2016). *Svenska akademins ordlista*. Hämtad 2016-10-02, från <http://www.svenskaakademien.se/svenska-spraket/svenska-akademiens-ordlista-saol>

Unicef. (2009). *Barnkonventionen*. Hämtad 2016-10-02, från <https://unicef.se/rapporter-och-publikationer/barnkonventionen>

Vetenskapsrådet. (2011). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Westlund, K. (2010). Demokrati i förskolan. Riddersporre, B., & Persson, S (Red.) *Utbildningsvetenskap i förskolan*. (s. 83-100). Stockholm: Natur och kultur.

Westlund, K. (2011). *Pedagogers arbete med förskolebarns inflytande: En demokratididaktisk studie*. Licentiatavhandling. Malmö: Malmö högskola.

Whorall, J., & Cabell, S. (2016). Supporting children's oral language development in the preschool classroom. *Early Childhood Education Journal*, 44, 335-341. doi: 10.1007/s10643-015-0719-0

Åberg, A., & Lenz Taguchi, H. (2005). *Lyssnandets pedagogik: etik och demokrati i pedagogiskt arbete*. Stockholm: Liber.

Bilagor

Bilaga 1

Information kring intervjustudie om högläsning

Hej!

Jag heter Emma Adén och är en förskollärostudent från Gävle Högskola. Just nu läser jag min sjunde och sista termin inom förskolläroprogrammet, och kommer under denna termin att göra mitt examensarbete. Syftet med detta arbete är att undersöka hur förskollärare upplever barns delaktighet under högläsningen på förskolan.

För att undersöka detta kommer jag att använda mig av en intervjustudie där jag intervjuar förskollärare om deras tankar kring barns delaktighet under högläsningstiden. Beräknad tid för intervjun är ca 30 minuter. Allt material som samlas in kommer att behandlas konfidentiellt och kommer enbart att användas till detta examensarbete. Deltagandet i studien är frivilligt och kan när som helst avbrytas om man så skulle vilja. Min undran är om det finns en eller två förskollärare på er förskola som är intresserade av att delta och kan tänka sig att bli intervjuade? Ni får gärna höra av er till mig via telefon eller e-post om ni skulle vilja delta eller inte.

Vid frågor eller funderingar är det bara att ni hör av er.

Tack på förhand!

Med vänliga hälsningar

Emma Adén

Tel: Xxx-xxxxxxx

E-post: xxxxxxxx@student.hig.se

Handledare:

Annie Hammarberg

E-post: annie.hammarberg@hig.se

Bilaga 2

Intervjufrågor

1. Hur länge har du arbetat inom förskoleverksamhet?
 - a) Har du arbetat på flera olika förskolor?
 - b) Om det är så, hur länge har du arbetat här i så fall?
2. Vilka åldrar på barnen finns på din avdelning?
3. På vilket sätt organiserar ni högläsning för barnen?
 - a) Finns speciella lässtunder?
 - b) Hur ofta brukar ni läsa högt?
4. Vad har du/ni för syfte med högläsningen?
 - a) Lugna ner barnen?
 - b) Lärande syfte?
5. I vilken utsträckning förekommer det att du/ni läser spontant för barnen?
 - a) att du själv frågar ett barn/barnen om ni ska läsa en bok?
 - b) om ett barn kommer med en bok och vill att du ska läsa?
6. Hur sker valet av den litteratur som läses?
 - a) Får barnen vara med och välja?
 - b) Väljer du?
7. På vilket sätt upplever du att högläsningen är viktig?
8. Vad upplever du att barnen tycker om högläsning? Är de positiva eller negativa?
9. Får barnen chans att vara delaktiga vid högläsningen?
 - a) Hur får de det?
10. På vilket sätt upplever du att barnen själva tar plats och är delaktiga i högläsningen?
 - a) kan du ge ett exempel?
11. Vilket eget intresse har du för litteratur?
12. Hur tror du att din inställning till litteratur kan påverka barnen?